

АНГЛО-УКРАЇНСЬКА БІБЛІОТЕКОЗНАВЧА ЛЕКСИКОГРАФІЯ

© Стрішенець Н., 2004

У статті подано короткий огляд англо-українських бібліотекознавчих словників. Розглядаються особливості підготовленого автором нового “Англо-українського словника-довідника бібліотечної термінології”.

A brief survey of English-Ukrainian Dictionaries on Library Science is presented. The peculiarities of a new “English-Ukrainian Glossary of Library and Information Science” compiled by the author are described.

Інформаційне суспільство з притаманним йому бурхливим розвитком бібліотечно-інформаційних технологій ставить перед лексикографією бібліотекознавства нові завдання. Стрімке зростання нових носіїв інформації, нових засобів її передачі та взаємообміну, що спостерігається в останні роки і має відчутний вплив саме на бібліотечно-інформаційну галузь, зумовило виникнення нової підсистеми термінів, яка потребує адаптації та засвоєння, адже практично всі вони мають іноземне, а саме – англомовне походження. З появою комп’ютерних технологій, на яких базуються зараз всі бібліотечні процеси від комплектування і каталогізації до пошуку інформації, мовою програмного забезпечення, міжнародних бібліотечних документів та стандартів, у т.ч. ІФЛА, стала переважно англійська. MARC – формат машиночитної каталогізації вперше також створено у США, а отже, англійською мовою. Приклади можна продовжувати. Отож потребу готування двомовних та багатомовних словників викликав час. Особливо актуальні англо-українські словники.

Водночас англо-українська бібліотекознавча лексикографія має дуже коротку історію. Серед виданих словників можна назвати лише незначний за обсягом (близько 500 термінів) та тиражем (100 примірників) “Англо-український тлумачний словник з бібліотечної справи та інформатики” [1], підготовлений групою київських бібліотекарів під керівництвом американської бібліотекарки Д. Ашер у 1999 році. Невеликий розділ “Библиотечно-библиографическая деятельность” містить також “Толковый словарь по основам информационной деятельности”, виданий Українською академією інформатики та Українським інститутом науково-технічної та економічної інформації [2]. Словник – російський, але у ньому наводяться українські та англійські еквіваленти термінів. Останніми, на жаль, не можна користуватися без певних застережень, оскільки частина з них перейшла ще зі старих радянських стандартів. Трапляються й такі терміни, які не існують і ніколи не існували в англомовному бібліотекознавстві. Наприклад, назви галузей бібліографічного опису англійською мовою, яких нема ні в “Англо-американських правилах каталогізації”, ні в Міжнародному стандартному бібліографічному описі (ISBD), рекомендованому ІФЛА, джерелах, звідки ці терміни власне й походять.

Тому підготовлений автором до друку, за підтримки Програми академічних обмінів ім. Фулбрайта, “Англо-український словник-довідник бібліотечної термінології” є спробою заповнити існуючу прогалину. Він відображає сучасний стан бібліотечно-інформаційної термінології на прикладі бібліотечної справи США. І хоча, маючи на меті якомога повніше охопити англомовну термінологію, до словника включено й британські терміни, все ж в його основі – американська термінологія.

Особливостями нового словника, що налічує близько 6 тис. термінів з бібліотекознавства, бібліографії, інформатики, книгознавства, видавничої діяльності та архівознавства, є передусім використання для добору термінів лише сучасних оригінальних джерел, виданих в США чи Великобританії. Будь-які попередні словники чи стандарти, що містять англійські еквіваленти, до уваги не бралися, щоб не нагромаджувати старих помилок.

Другою особливістю є те, що намагаючись дати не просто переклад, а сучасний, активно вживаний словник, автор виконав велику роботу щодо виявлення головного, найбільш вживаного, сучасного терміна в ланцюжку синонімів, від яких зроблено лише посилання до головного терміна. Нерідко його виявлення вимагало цілого невеличкого дослідження, як це було приміром з терміном *Catalog(u)ing in source*

(каталогізація у джерелі). Ні словники, ні спілкування з американськими бібліотекарями не допомогли з'ясувати співвідношення між цим терміном та подібним до нього - *Catalog(u)ing in publication* (каталогізація у виданні). Тим більше, що найновіший словник «Harrod's Librarians' Glossary and Reference Book» (Aldershot, Hants., England; Brookfield, Vt., 2000) наводить їх обидва як окремі терміни і подає окреме, дуже схоже тлумачення біля обох, не вказуючи на взаємозв'язок. За допомогою видань попередніх років вдалося з'ясувати, що *Catalog(u)ing in Source* є просто попередньою назвою *Catalog(u)ing in publication*. Саме так називався проект, що мав на меті експеримент з каталогізації версток видань і провадився Бібліотекою Конгресу (БК) з червня 1958 до вересня 1959 року, після чого БК відмовилася від такого способу. Знову розпочато каталогізацію лише у 1971 році, але вже під назвою *Catalog(u)ing in publication*. Або інший приклад. В англomовній літературі термін *систематичний каталог* трапляється в кількох варіантах: *Classified catalog(ue)*, *Class catalog(ue)*, *Classed catalog(ue)*, а в старих виданнях – навіть *Systematic catalog(ue)*, *Catalog(ue) raisonne*. Перегляд найновіших підручників з каталогізації дав змогу визначити, що найбільш вживаним нині є *Classified catalog(ue)*. Хоча фаховий найавторитетніший в США словник, виданий Американською бібліотечною асоціацією у 1983 році (3), подає ще *Classed catalog(ue)*.

Іншою відмінною рисою нового словника є тлумачення та ілюстрування багатьох термінів, хоча у перекладній лексикографії це мало практикується. Проте у перекладах відсутніх в українській бібліотечній практиці чи не зовсім звичних для українських бібліотекарів термінів такі коментарі подаються. Ось приклад відображення у словнику одного з них: **“Keyword out of Context Index (KWOC) - показник ключових слів поза контекстом (назви; тобто показник, в якому ключові слова з назви використовуються як предметні рубрики, а сама назва подається без дотримання порядку слів у ній, н-д, назва публікації:**

“Комп'ютерні технології в бібліотеках та інформаційних центрах” буде мати такий вигляд:

БІБЛІОТЕКАХ та інформаційних центрах, Комп'ютерні технології в

ІНФОРМАЦІЙНИХ центрах, Комп'ютерні технології в бібліотеках та

КОМП'ЮТЕРНІ технології в бібліотеках та інформаційних центрах

ТЕХНОЛОГІЇ в бібліотеках та інформаційних центрах, Комп'ютерні”.

Словник також дає змогу визначити місце окремого терміна в системі термінів за допомогою посилань, наприклад: **“Specificity – точність, конкретність (предметизації, тобто ступінь відповідності предметних рубрик (дескрипторів) змісту документа) див. також Aboutness, Depth of indexing, Exhaustivity”**. Під основним терміном збирається “гніздо” похідних від нього складних термінів. Іноді досить значне. Так, “гніздо” навколо **“Indexing”** (укладання предметних показників; предметизація) налічує 21 термін (Articulated indexing, Associative indexing, Chain indexing, Closed indexing, Controlled indexing, Coordinate indexing і т.д.).

Для повнішої характеристики деяких термінів наводиться адреса в Інтернеті. Ось приклад такої словникової статті: “Library of Congress Classification, LCC – класифікація Бібліотеки Конгресу (розроблена також електронна версія класифікації, докл. див.: <http://lcweb.loc.gov/cds/classwebpilot.html>)”.

Слід зауважити, що більшість з цих особливостей зумовлюється не певною методикою, а потребами практики і майже повною відсутністю в Україні словників та довідкових видань із зарубіжного, зокрема, англomовного бібліотекознавства. Наші фахівці нерідко в таких випадках за звичкою звертаються до російських видань. Проте останній “Англо-русский словарь библиотечно-библиографической терминологии” М. Сарингуляна було видано у 1958, тобто майже півстоліття тому, і він, на жаль, вже не може відповідати вимогам сьогодення. Тому новий словник, хоча і є насамперед перекладним, поєднує в собі окрім того ще й елементи тлумачного словника і довідника, щоб бодай частково замінити відсутність довідників та енциклопедій із зарубіжного бібліотекознавства. Можливо, його вихід стане поштовхом до розвитку двомовної німецько-, французько-, польсько-української і т.д. бібліотечної термінологічної лексикографії, яка сприятиме розвитку та збагаченню понятійного апарату українського бібліотекознавства.

1. Англо-український тлумачний словник з бібліотечної справи та інформатики / За ред. Воскресенської Г., Заваліної О., Стрішенець Н. – К., 1999. – 57 с. 2. Толковый словарь по основам информационной деятельности / Под ред. проф. Н.Н.Ермошенко. – К., 1995. – С. 95–122. 3. The ALA Glossary of Library and Information Science / H. Young, editor, with the assistance of T. Belanger... [et al.] – Chicago: American Library Association, 1983. – xvi, 245 p.